УДК 336.71:65.012.12

Оцінка фінансової стійкості банківської системи на основі індикаторів та економічних нормативів НБУ

Лінтур І.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Мукачівського державного університету

Кочік Т.В.
магістрант
Мукачівського державного університету

Охарактеризовано основні методики оцінки фінансового стану банківської системи, якими керується НБУ. З'ясовано необхідність застосування різних методик для оцінки фінансової стійкості комерційних банків з метою виявлення ширшого кола проблем, які стосуються ефективності функціонування банківської системи.

Ключові слова: комерційні банки, банківська система, фінансова стійкість, індикатори фінансової стійкості, економічні нормативи НБУ.

Линтур И.В., Кочик Т.В. ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ НА ОСНОВЕ ИНДИКАТОРОВ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ НОРМАТИВОВ НБУ

Охарактеризованы основные методики оценки финансового состояния банковской системы, которыми руководствуется НБУ. Выяснено необходимость применения различных методик для оценки финансовой устойчивости коммерческих банков с целью выявления широкого круга проблем, касающихся эффективности функционирования банковской системы.

Ключевые слова: коммерческие банки, банковская система, финансовая устойчивость, индикаторы финансовой устойчивости, экономические нормативы НБУ.

Lintur I.V., Kochik T.V. BANKING SYSTEM FINANCIAL STABILITY EVALUATION ON THE BASIS OF INDICATORS AND PRUDENTIAL REGULATIONS OF THE NBU

The main evaluation methods of banking system financial stability, which guide the NBU, are characterized. There is determined a necessity to apply different methods for evaluation of commercial banks financial stability for the purpose of revealing a wide range of issues associated with the efficiency of the banking system functioning.

Keywords: commercial banks, banking system, financial stability, indicators of financial stability, prudential regulations of the NBU.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Банківська система кожної держави, незалежно від її економічної моделі та організації суспільних відносин, відіграє провідну роль у забезпеченні руху грошових потоків. Стійкий розвиток економіки, в т. ч. її важливої ланки – банківської системи, є ключовою проблемою сучасності. Нестабільність національних економік, нерівномірність економічного розвитку окремих країн, які посилюються спекулятивними операціями банків, призводять до національних банківських криз та є наслідком світових фінансових потрясінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам фінансової стійкості банків та її оцінки присвячено праці багатьох провідних зарубіжних і вітчизняних учених. Серед зарубіжних фахівців, які приділили увагу даній тематиці, можна назвати таких авторів, як: К.Дж. Барлтроп, Д.У. Блекуелл, Е. Гілл, Е.Дж. Делан, Д.С. Кидуелл, Р. Коттер, Д. МакНотон, Р.Л. Петерсон, Е. Рід, П.С. Роуз, Дж.Ф. Сінкі, І.Є. Амелін, Л.Г. Батракова, А.П. Крутов, О.І. Лаврушин, Ю.С. Масленченков, Г.С. Панова та ін., а серед вітчизняних економістів слід відмітити праці А.М. Мороза, В.М. Кочеткова, А.А. Пересади, А.О. Єпіфанова, І.В. Сала, В.В. Вітлінського, М.І. Савлука, В.В. Коваленко, О.Й. Шевцової, А.М. Герасимовича, О.М. Тридіда, І.М. Чмутової та інших.

Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз основних індикативних показників діяльності банківської системи України з ціллю оцінки її фінансової стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління фінансовою стійкістю банківської системи входить до складу фінансової безпеки держави через реалізацію грошово-кредитної безпеки. Зазначене, можна прослідкувати на основі розгляду систем індикаторів, які пропонують різні науковці.

Моніторинг та аналіз індикаторів дозволяють сформувати висновки про існуючі показники та ймовірність виникнення відхилень розвитку банківської системи, розробити пропозиції щодо застосування інструментів управління банківським сектором.

На наш погляд, індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи доцільно представити показниками двох рівнів (рис. 1).

Таким чином, можна стверджувати, що індикатори фінансової стійкості входять до складу загальної оцінки рівня фінансової безпеки держави.

Національним банком України також розраховуються індикатори фінансової стійкості, котрі враховують сукупний вплив різних факторів та розрив між макроекономічною статистикою й мікропруденційною базою даних.

Індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їхніх контрагентів із секторів корпорацій і домашніх господарств.

Вони включають як агреговані дані по окремих установах, так і показники, що дають уявлення про ринки, на яких діють фінансові установи.

Серед, основних статистичних індикаторів фінансової стійкості банків НБУ виділено наступні:

I1 – співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів;

I2 – співвідношення регулятивного капіталу 1 рівня до зважених за ризиком активів;

I3 – співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу;

I4 – співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів;

I6 – норма прибутку на активи;

I7 – норма прибутку на капітал;

I8 – співвідношення процентної маржі до валового доходу;

I9 – співвідношення непроцентних витрат до валового доходу;

I10 – співвідношення ліквідних активів до сукупних активів;

I11 – співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань;

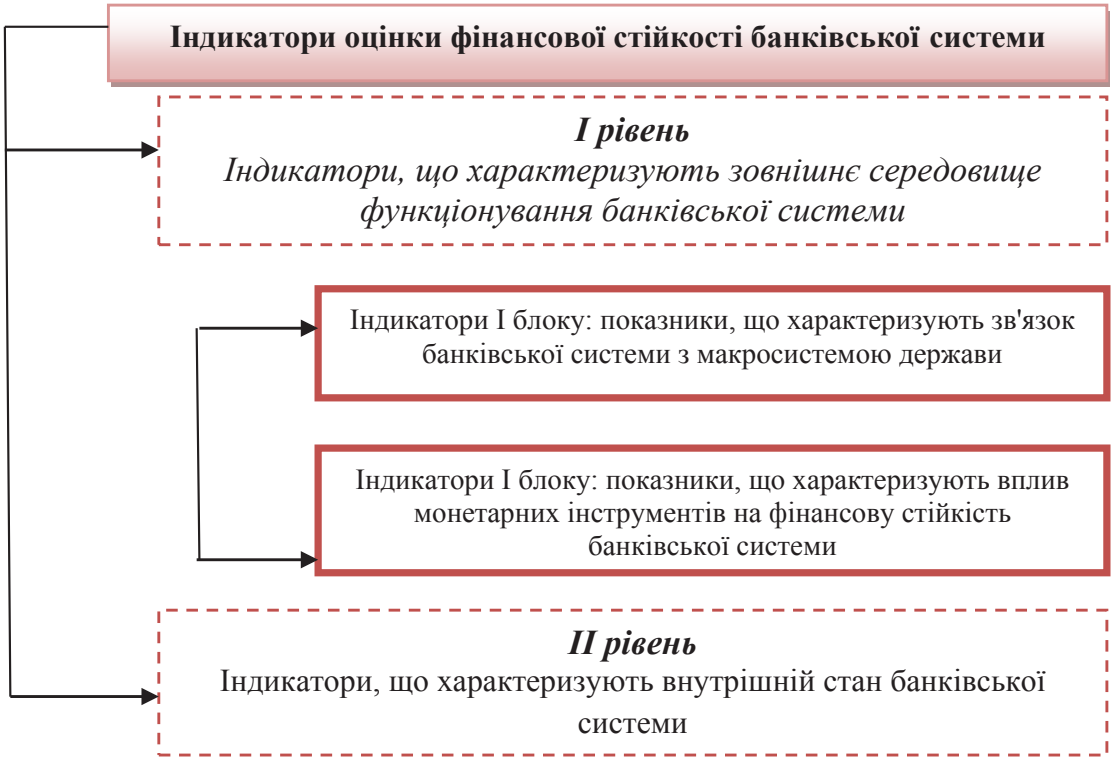

Рис. 1. Індикатори оцінки фінансової стійкості банківської системи [1]

I12 – співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу [2].

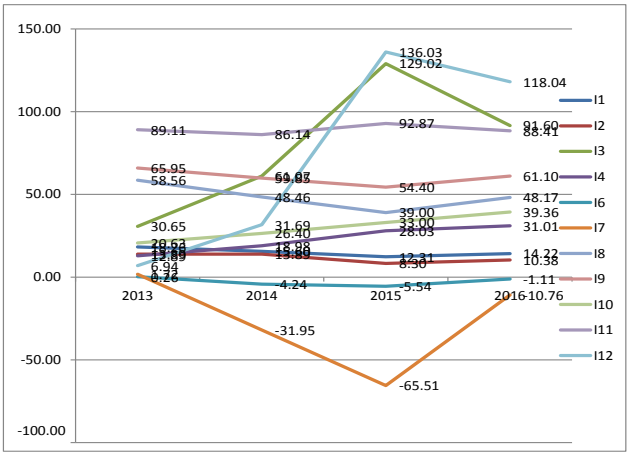

Рис. 2. Динаміка основних індикаторів фінансової стійкості банківської системи України за 2013-2016 рр.

На рисунку 2 наведено динаміку основних показників індикаторів фінансової стійкості банківської системи України за 2013-2016 рр.

Як бачимо з рисунку 2 динаміці індикаторів фінансової стійкості спостерігається загальна негативна тенденція до спаду у 2015-2016 рр. майже по всім показникам.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок про доцільність реалізації системи індикаторів фінансової стійкості, які охоплюють усі аспекти та дають змогу оцінити стан підсистем, що входять до стратегічного набору механізму стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи.

У таблиці 1 подано значення економічних нормативів капіталу, які встановлено НБУ, для комерційних банків.

Рисунок 3 демонструє тенденції змін нормативів капіталу по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року).

Необхідно зазначити, що за аналізований період, деякі банки таки збільшили свій регулятивний капітал, але це відбулося внаслідок вливання додаткових коштів власниками банків, з метою запобігання банкрутства фінансових установ.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (його рівень повинен бути не менше 10%) протягом вищезазначеного періоду зменшувався.

Ще станом на 01.01.2014 року він становив 18,26%; у 2015 р. – 15,6%; а станом на початок 2016 р. – 12,3%. Як бачимо, достатність капіталу знижується і це є досить несприятливим показником.

Таблиця 1

Значення економічних нормативів капіталу по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року) [2]

Норматив	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Регулятивний капітал (млн. грн) Н1	72264704	123065598	135802128	160896945	178454	178908	204975	188948	129816
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10%) Н2	13,92	14,01	18,08	20,83	18,9	18,6	18,26	15,6	12,31

Таблиця 2

Значення економічних нормативів ліквідності по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року) [2]

Норматив	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%) Н4	53,60	62,38	64,45	58,80	58,48	69,26	56,99	57,13	78,73
Норматив поточної ліквідності (не менше 40%) Н5	75,31	75,16	72,90	77,33	70,53	79,09	80,86	79,92	79,98
Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%) Н6	39,93	32,99	35,88	91,19	94,73	90,28	89,11	86,14	92,87

У таблиці 2 подано значення економічних нормативів ліквідності, які встановлено НБУ, для комерційних банків.

Норматив миттєвої ліквідності встановлюється з метою контролю за спроможністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів (коштів у касі на кореспондентських рахунках), його рівень повинен бути не менше 20%. Станом на 01.01.2014 р. цей норматив становив 56,99%; станом на 01.01.2015 р. – 57,13%, а станом на

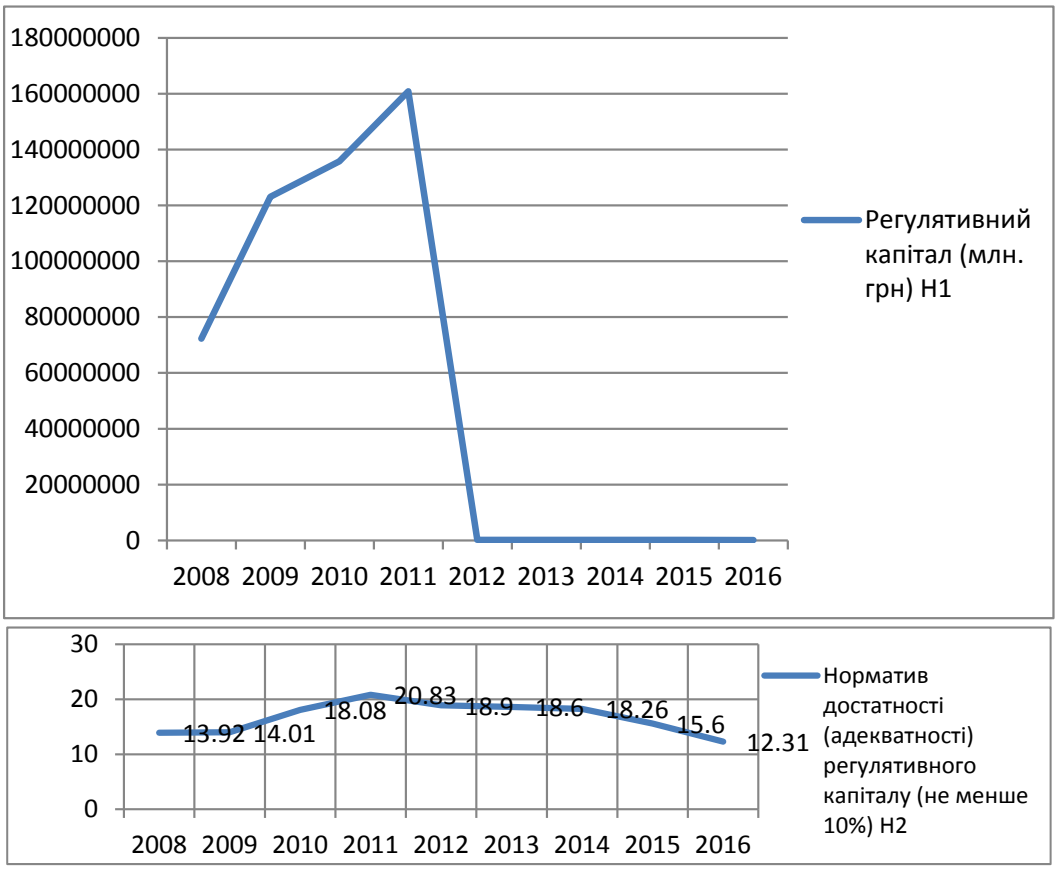

Рис. 3. Динаміка нормативів капіталу по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року)

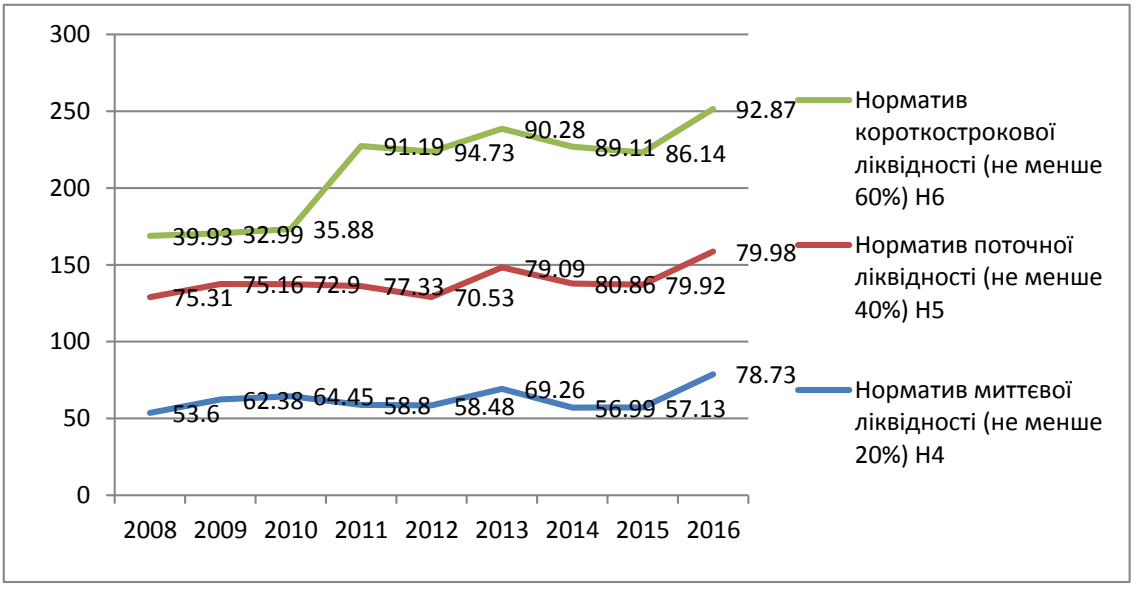

Рис. 4. Динаміка нормативів ліквідності по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року)

01.10.2015 – 78,73%. Динаміка цього показника є позитивною та знаходиться у межах достатнього рівня.

Норматив поточної ліквідності встановлюється для визначення збалансованості термінів і сум ліквідних активів та зобов'язань банку, нормативне значення повинно бути не менше 40%.

Протягом останніх років цей норматив становив відповідно 80,86%; 79,91%; 79,98%. Тобто, не дивлячись на те, що динаміка нормативу має негативну тенденцію, він залишається у межах допустимого рівня.

Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, його рівень має бути не менше 60%.

Аналіз нормативу короткострокової ліквідності показує, що станом на початок 2014 року його рівень становить 89,11%, на початок 2015 р. – 86,14%, на початок 2016 р. – 92,87%, тобто всі показники залишаються в межах норми.

Рисунок 4 демонструє тенденції змін нормативів ліквідності по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року) .

Таблиця 3 демонструє значення нормативів ризику по системі банків України за 2008-2016 рр.

Норматив великих кредитних ризиків за останні три роки зріс майже вдвічі із 172,05 на початок 2014 р. до 364,14 у 2016 р. Це свідчить про підвищення ризикованості кредитної діяльності та погіршення якості сукупного кредитного портфеля.

Рисунок 5 демонструє тенденції змін нормативів ризику по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року).

Норматив загальної суми інвестування встановлюється для обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладання (прямого чи опосередкованого) коштів банку до статутних капіталів будь-яких юридичних осіб, що може призвести до втрати капіталу банку. Цей норматив характеризує використання капіталу банку для придбання акцій будь-якої юридичної особи і є непрямим показником активності інвестиційної діяльності банків.

У 2008 році цей показник мав значення 9% (при нормі не більше 60%), а у 2016 р. впав до 1,1%. Це свідчить про припинення інвестиційної діяльності банку (див. табл. 4).

Рисунок 6 демонструє тенденції змін нормативів ризику по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року).

Таблиця 3

Значення економічних нормативів ризику по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року) [2]

Норматив	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Норматив максимального ризику на одного контрагента (не більше 25%) Н7	22,56	23,04	21,56	21,04	20,76	22,10	22,33	22,01	22,78
Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8- кратного розміру регулятивного капіталу) Н8	171,06	187,36	169,21	161,20	164,46	172,91	172,05	250,04	364,14

Таблиця 4

Значення економічних нормативів інвестування по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року) [2]

Норматив	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Норматив загальної суми інвестування (не більше 60%) Н12	9,05	5,52	3,12	3,35	3,24	3,48	3,15	2,97	1,1

Все це у сукупності із погіршенням якості кредитного портфелю й призвело до зниження рентабельності. Адже основний дохід банкам приносить кредитно-інвестиційна діяльність.

Показник рентабельності активів станом на 01.01.2014 р. становив 0,12%; станом на 01.01.2015 р. він має від'ємне значення та дорівнює – 4,07%; станом на 01.01.2016 р. рентабельність активів також має від'ємне значення та негативну тенденцію до зниження – 8,58% [2].

Таким чином, можна зробити висновки про неефективну діяльність комерційних банків. Банки зазнають збитків, внаслідок чого скорочується капітал банків і триває тенденція до погіршення їх фінансової стійкості та ефективності діяльності.

Загалом банкам вдається підтримувати ліквідність на належному рівні за рахунок того, що в структурі активів переважають активи в первинні та вторинні резерви – вони є ліквідними, але н прибутковими. Обсяг прибуткових кредитних та інвестиційних операцій суттєво знизився і це проблеми не окремих банків, а загалом вітчизняної банківської системи. Криза є системною, і подолати її неможливо без втручання державних механізмів стабілізації.

Надійність банку є складовою фінансової стійкості, яка у свою чергу свідчить про наявність певних умов для ефективного використання ресурсів протягом тривалого періоду.

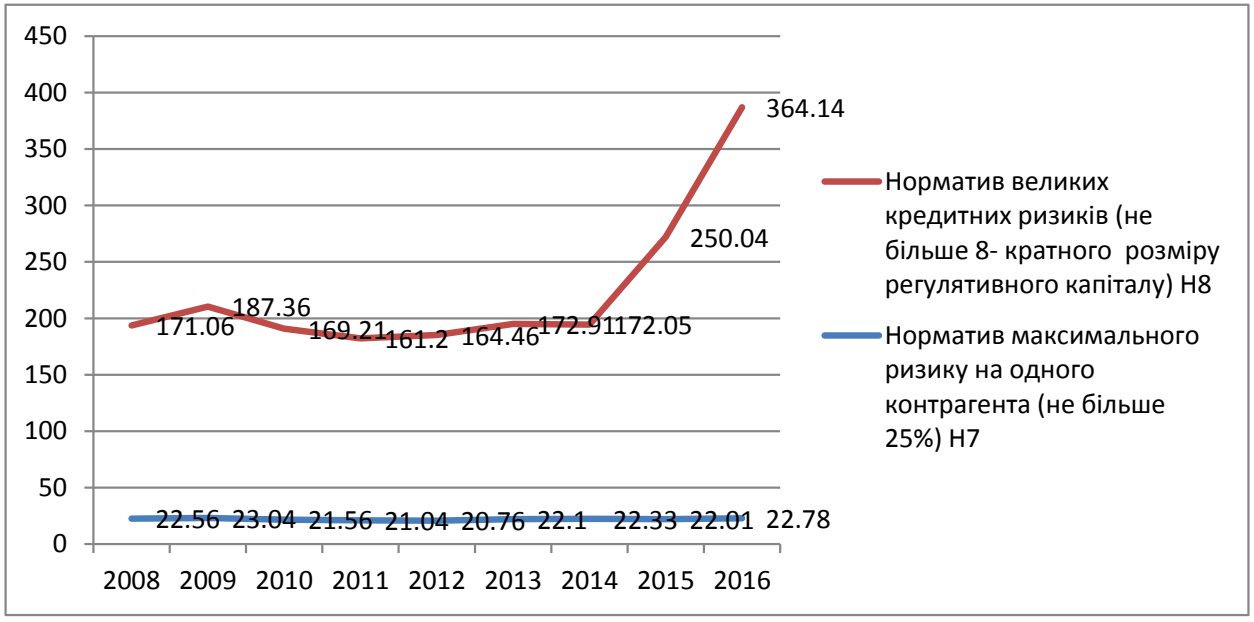

Рис. 5 Динаміка нормативів ризику по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року)

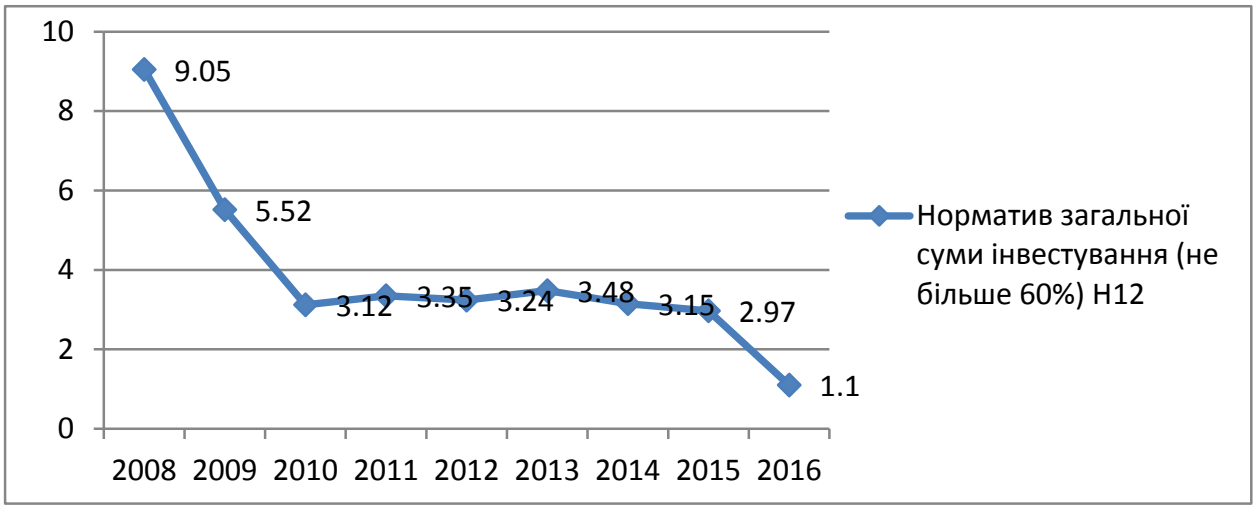

Рис. 6. Динаміка нормативів інвестування по системі банків України за 2008-2016 рр. (на початок року)

Отже, наразі банківська система України знаходиться в кризовому стані. Подолання кризи можливе лише за умов стабілізації економіки в цілому. Банкам вдається втримувати свою ліквідність лише через те, що вони розміщують свої активи у первинні та вторинні резерви (готівку, кошти на поточних рахунках у НБУ), тому що не ризикують вкладати їх у високодохідні активи. Ті ж банки, що не зменшують обсягів кредитування, поступаються якістю кредитного портфеля.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Незадовільна якість кредитного портфеля автоматично підвищує ризик та веде до формування додаткових резервів під кредитну заборгованість, а саме це у більшості банків і є причиною їх збитків. Інвестиційна діяльність майже всіх банків заморожена. Маємо ситуацію коли з одного боку не зростають обсяги депозитів після потужного їх відтоку, тобто банки н мають залучених коштів. З іншого боку й розміщувати ці кошти у високодохідні активи ризиковано, тому що кредитування економіки в таких умовах проблематично. В умовах падіння обсягів виробництва, товарообороту, капітальних вкладень, погіршення фінансово-господарського стану, суб'єкти господарювання не можуть дозволити собі обслуговування кредитів. Альтернативою залишається кредитування споживчих потреб фізичних осіб, але й попит на споживчі кредити впав через зменшення реальних доходів на душу населення. Маємо замкнуте коло. Таким чином «одужання» банківської системи можливе лише за умов виходу економіки із кризи та відновлення росту ВВП.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Левицький В. В. Управління фінансовою стійкістю комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/.

2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/ control/ uk/publish/ article?art_ id=368 0&cat_id=36798.

3. Стегней М.І. Особливості антикризового управління капіталом банку / М.І. Стегней, І.Ф. Мороз // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки». – № 4. – 2014. – С. 199-206.

4. Стегней М.І. Фінансова санація та комплексна оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання / М.І. Стегней, Г.Г. Білак, І.В. Лінтур // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки». – № 7. – 2014. – С. 359-368.